

og på Sorgenfri i august 1943; desuden giver forfatteren en kort, men instruktiv oversigt over gardernes integrering i modstandskampen efter ophævelsen af interneringen i oktober 1943.

1980'erne har budt på endnu et jubilæum, som Livgarden har fundet værd at fejre med en publikation. Også her er arbejdet naturligt nok blevet lagt i hænderne på Jesper Gram-Andersen. Det drejer sig denne gang om Livgardens Kaserne, som Gram-Andersen allerede har givet en kort beskrivelse af i Østre Landsdelskommandos stort anlagte serie om »Den sjællandske øgruppens landmilitære domiciler«, bd. I, 1980 (anmeldt i *Historie*, ny række XV,3 1984). Bogens lange og malende undertitel lader ingen i tvivl om, at området sydvest for Rosenborg Slot oprindeligt var bestemt for noget ganske andet end Den kongelige Livgardes underbringelse. Det var faktisk først i 1786, at slottets gamle lysthus og orangeri efter ombygning blev taget i brug som kaserne. Indtil da havde Livgarden som alle andre militærenheder været henvist til enten fæstningsunderbringelse (Kastellet) eller privat indkvartering.

Også ved udarbejdelsen af dette skrift i anledning af 200 års-dagen for kasernens etablering har Gram-Andersen draget nytte af sit indgående kendskab til Livgardens historiske Samling.

Det er blevet til en ualmindelig smuk bog (trods et par typografiske »svipse-re«), hvor det omfattende illustrationsmateriale – udvalgt og gengivet med stor omhu – og den velkrevne tekst bogstavelig talt går op i en højere enhed. Læseren har i Gram-Andersen en særdeles kyndig vejleder, ikke blot når det drejer sig om det bygningshistoriske, men også når det gælder om at redegøre for bygningernes brug og give et indtryk af livet og atmosfæren.

Bogens centrale kapitel beskæftiger sig med selve kasernebygningen, men der er også blevet plads til korte afsnit om Rosenborg og anlæggets forhistorie. Det gamle Eksercerhus, der ligesom kasernebygningens sydlige pavillon måtte vige for Gothersgades udvidelse i 1930, får sit eget kapitel; og det samme gør Rosenborg Eksercerplads, der i tidens løb har dannet ramme om mange forskellige arrangementer og begivenheder af både militær og civil karakter. Her fandt således ballonopstigninger sted, her kørt cykelløb og spillede cricketkampe, og her afholdtes i 1880'erne de første fodbold- og tennisturneringer.

Bogen afsluttes med en oversigt over monumenter og mindesmærker samt med et dækkende personregister og et engelsk resumé.

Per Willemoes Jørgensen

KULTURHISTORIE

Annette Faye Jacobsen og Anne Løkke: *Familieliv i Danmark 1600-1980'erne*. (Systime, Herning, 1986). 233 s., ill., 168,00 kr.

Harry Haue, Ellen Nørgaard, Vagn Skovgaard-Petersen og Johnny Thiedecke: *Skolen i Danmark fra 1500-tallet til i dag*. (Systime, Her-

ning, 1986). s. 224, ill., kr. 168,00 kr.

Forlaget Systime har for nogle år siden startet denne fine serie med kilder og tekst til de lange linier i Danmarkshistorien, og hver bog har sit emne – normalt fra dagligdagen – som omdrej-

ningspunkt. Målgruppen er skoleelever, der skal lære at se deres tilværelse i historisk perspektiv. Det er et glimrende initiativ, og jeg håber, der kommer mange flere af slagsen.

At beskrive og illustrere knap 400 års familieliv og et halvtårtusinds skolehistorie er ikke så lille et vovestykke. Og det er lykkedes vel.

Bøgerne er stramt strukturerede og falder i to dele, et deskriptivt og et dobbelt så stort kildeafsnit. Der er klar korrespondens i periodiseringen og emneinddelingen mellem de to afsnit, der gør bøgerne meget overskuelig og praktisk anvendelige. Begge bøger afsluttes med arbejdsopgaver.

I *Familieliv i Danmark* har forfatterne valgt at dele det historiske forløb i tre hovedperioder: 1600-1850, den gamle eller feudale samfunds tid, 2. 1850-1950, hvor kapitalismen satte sit præg på familielivet og det sidste, hvor den nye industrialisering igen forandrer familielivet. Man har valgt at strukturere de store bidder efter de forskellige samfundsklasser, bortset fra den sidste nutidsperiode. Det er meget fornuftigt, siden familietyper før i tiden var noget forskellig i de forskellige lag, mens denne differentiering nu ikke længere er så markant.

I de mange forskellige samfundslag har familien som type haft mange ansigter, derfor valgte forfatterne at definere familien som en husholdning, og heri kan både indgå plejebørn, bedste-forældre eller tjenestefolk, også enlige med deres børn danner dermed en familie. Det virker meget hensigtsmæssigt.

Det kan ikke undgås, at der i den komprimerede fremstilling indsniger sig fejl og i særdeleshed, at stoffet får en noget generel og ureflekteret behandling. Et enkelt eksempel: Der fortælles om, at børn – det er adelsbørn – i gamle dage allerede i en tidlig alder

blev sendt hjemmefra, for det skulle være en udbredt opfattelse i samtiden, at børn havde godt af det. Uformidlet fortælles, at af 640 adelsbørn, som man kender noget til fra perioden 1530-1660, havde de 191 været hos slægtninge (s. 18). Det vil sige knap en trediedel. Oplysningen er taget fra Birthe Andersens bog om adelige børn i denne periode, og står dér i sammenhæng med en del forbehold. Det drejer sig for det meste om børn fra den højere adel, der i embedsmedfør tit var på længere udenlandsophold, og derfor var nødt til at »parkere« børnene hos familie. Om de lidt mere almindelige adelsbørn ved vi ikke ret meget. Selv om denne trediedel af »plejebørn« passer fint sammen med Ariès' i 1960'erne allerede lancerede ukærlige forældreadfærd, behøver den jo ikke ureflekteret overtages i en gennemgang af hovedtræk i familiehistorie.

Kildeudvælgelsen virker meget kynisk og relevant, den er også meget varieret mhp. kildetyper og vil nok vække megen interesse hos målgruppen, kun savner jeg det humoristiske glimt som udmærker skolebogen.

Alt i alt en spændende til tider dog for groft generaliserende bog, den er rigt illustreret og imponerende i sit rigeholdige kildeudvalg.

I *Skolen i Danmark* har forfatterne valgt at periodisere ud fra skolelovgivningen og -reformer. 1. Kirkeskolerne til 1814, 2. tiden mellem de to store skolekommissioner til 1920, 3. tiden til 1958, hvor de Radikales og Socialdemokratiets synspunkter fandt indpas, og 4. den sidste tid, hvor den 2. industrielle revolutions krav til større specialisering søges tilgodeset. Bogens deskriptive del prøver i hvert tidsafsnit at sætte skolelovgivningen i den samfundsmæssige sammenhæng og ser så på de følgende tre yderligere skoleforhold: skolens indhold, lærer-elever,

samt hvad skolen kvalificerede til. Kildeafdelingen er mere nuanceret i sit emnevalg, som dog følger de nævnte hovedemner. Vi får en differentiering efter skoletyper for tiden 1814 til 1920, for eksempel landsby- og byskole, latinskolen, friskolen. Et af nøglepunkterne i præsentationen af kilderne er faget historie, som jo også er oplagt i denne sammenhæng, og det giver nogle virkelig gode perspektiver.

Også dette forfatterkvartet kan kun bevæge sig på det generelle plan i den deskriptive del, og fejl er da heller ikke undgået dem. F.eks. når det fortælles, at der i byerne efter 1814 oprettedes en slags overbygning, nemlig realskolerne (s. 19). Det er vist langt fra generelt, og en del af de oprettede blev hurtigt nedlagt igen. Hovedvægten i bogen er lagt på kilderne, der enten er hentet direkte fra arkiverne eller citeret fra ældre fremstillinger. Nøjagtig redegørelse for deres ophav samt kort introduktion sætter hver kilde i den rette sammenhæng. Forfatterne har haft sans for humor som gør hele bogen ekstra læseværdig. F.eks. Lærereksamen i 1758: Skoleholderen skal besvare 17 spørgsmål, 16 af dem er af religiøs karakter, som ved denne smagsprøve:

Hvad forstås ved menneskenes frie vilje?

Når de ikke holder sig Guds lov og rettesnor efterrettelig, men sætter alle ting til side for at drages og føres ved egen hjertes onde tilbøjelighed ...

Til de 16 religiøse spørgsmål føjedes en regneopgave:

En alen klæde koster 2 rigsdaler, 3 mark, 8 skilling, hvad da 12½ alen?
Facit: 32 rigsdaler, 1 mark og 12 skilling.

Det hele bliver yderligere krydret med

masser af gode illustrationer, det har virkelig været en fornøjelse at arbejde med bogen, og det skulle forbavse meget, hvis ikke målgruppen vil synes det samme.

Gerda Bonderup

Tereza Burmeister m.fl.: *Heks, hore, ærbar kone. Kvindeliv på landet i 1800-tallet.* (Chr. Erichsen, 1987). 162 s., ill., 225,00 kr.

Bogen er et omarbejdet speciale fra Roskilde Universitetscenter fra 1982. Og dermed er hele bogens problematik allerede berørt: Hvis bogen var udkommet for fem år siden, ville den have været ganske fin, lidt feministisk enøjet måske, lidt for udfordrende, men med en række nytænkninger. Som det er nu, er den næsten (håbløs) forældet.

Intentionen er nemlig, at vise magtkampen mellem kønnene – altså den snart gamle patriarkatdebat. Dertil vil man »med åbent sind og åbne øjne« søge at finde nye kilder, andet end de traditionelle »snævert definerede historiske samlinger« (s. 22f.). Man finder sagn og folkeminddeforskningens store indsamlinger fra for hundrede og for halvtreds år siden. Man vil også tilegne sig etnologernes og andre fags metoder. Det er mentalitetshistorien i støbeskeen, men siden har den jo vokset sig stor, den er forlængst kommet for at blive en del af vores brede historiefags horisont.

Det er simpelthen synd, at et for få år siden avantgardistisk speciale allerede virker kummerligt forældet, men det bliver højaktuelle emner jo let, når de beskrives med et kraftigt stænk fra fanatismens forvrængende pensel.

Når det generelle emne og de anvendte indfaldsvinkler og metoder ikke er revolutionerende længere, så er undersøgelsesgenstanden, nemlig de fatti-